

Antea Group Archeologie 2016/34

**Inventariserend Veldonderzoek d.m.v.
proefsleuven**

**Groene Kamers Ettenseweg Rijsbergen
(gemeente Zundert)**

projectnummer 404687
definitief revisie 00
10 mei 2016

Antea Group Archeologie 2016/34

Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. proefsleuven

Groene Kamers Ettenseweg Rijsbergen (gemeente Zundert)

projectnummer 404687

definitief revisie 00

10 mei 2016

Auteurs

J. Colijn

G.J.A. Sophie

H.J.L.C. Koopmanschap

Opdrachtgever

Somnium Real Estate B.V.

Postbus 69

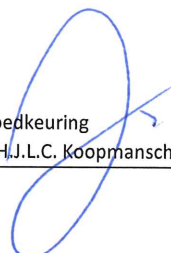
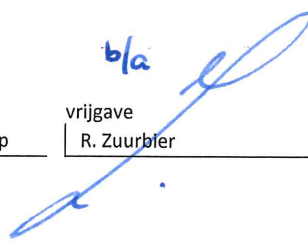
4890 AB Rijsbergen

datum vrijgave
10 mei 2016

beschrijving revisie 00
definitief

goedkeuring
H.J.L.C. Koopmanschap

vrijgave
R. Zuurbier

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting	2
1 Inleiding	3
2 Eerder uitgevoerd onderzoek	4
2.1 Beschrijving onderzoekslocatie	4
2.2 Archeologische verwachting	4
3 Onderzoeksopzet	6
3.1 Doel- en vraagstelling	6
3.2 Onderzoeksopzet en werkwijze	7
4 Onderzoeksresultaten	8
4.1 Bodemopbouw	8
4.2 Sporen en structuren	9
4.3 Vondstmateriaal	9
5 Conclusies en advies	10
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen	10
5.2 Conclusies	13
5.3 Waardering	13
5.4 (Selectie)advies	14
Literatuur en geraadpleegde bronnen	15
Bijlagen	
1 Archeologische perioden	
2 AMZ-cyclus	
Kaartbijlagen	
404687-S1 Alle sporenkaart	

Administratieve gegevens

Projectnummer Antea Group 404687
OM-nummer 3991749100
Provincie Noord-Brabant
Gemeente Zundert
Plaats Rijsbergen
Toponiem Groene Kamers Ettenseweg

Kaartblad 50A
Coördinaten 107411/392850

Opdrachtgever Somnium Real Estate B.V.
Uitvoerder Antea Group
Datum uitvoering 14 - 16 maart 2016
Projectteam H.J.L.C. Koopmanschap (projectleider)
G. Sophie (senior KNA-archeoloog)
J.E. Colijn

Vrijgave conform KNA H.J.L.C. Koopmanschap (senior KNA-archeoloog)
Bevoegd gezag gemeente Zundert
Adviseur bevoegd gezag Programmabureau Regio West-Brabant
Mw. drs. L. Weterings-Korthorst
Mw. drs. F. Timmermans

Beheer documentatie Antea Group
Vondstdepot n.v.t.

Afbeelding 1. Uitsnede topografische kaart 1:25.000 met ligging plangebied (niet op schaal).

Samenvatting

In opdracht van Somnium Real Estate B.V. heeft Antea Group in maart 2016 een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in de kern Rijsbergen aan de Ettenseweg. Het betreft hier het plangebied “De Groene Kamers”, waar nu een proefsleuvenonderzoek voor de eerste fase van de herontwikkeling is uitgevoerd. Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek wordt in dit rapport ook een advies gegeven hoe om te gaan met het onderdeel archeologie binnen de tweede fase van “De Groene Kamers”. Het archeologisch onderzoek vindt plaats in het kader van het bestemmingsplan.

Tijdens het veldwerk zijn enkele recente archeologische sporen aangetroffen. De bodemopbouw binnen het plangebied kenmerkt zich door de aanwezigheid van een menglaag met brokken A-, B- soms E- en C-horizont. Deze laag is voor dit deel van Brabant vaak kenmerkend voor het (in de nieuwe tijd) in ontginning brengen van heidegebieden het de omvorming er van tot (vaak snel schrale) cultuurgronden. Oudere archeologische resten anders dan die van de feitelijke ontginning ontbreken vaak in deze gebieden.

Het advies luidt dan ook het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

1 Inleiding

In opdracht van Somnium Real Estate heeft Antea Group een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd voor het plangebied “De Groene Kamers” te Rijsbergen, gemeente Zundert.

Het plangebied ligt op de archeologische verwachtingenkaart van de gemeente Zundert in een zone met een hoge archeologische verwachting. Er bestaat het voornemen het plangebied te herontwikkelen tot een woonwijk. Hiervoor wordt momenteel een bestemmingsplanprocedure doorlopen. Voorzien wordt dat er met de herontwikkeling bodemingrepen gepaard gaan die reiken voorbij het vrijstellingsregime van de gemeente Zundert. Derhalve wordt er nu in het kader van de herontwikkeling ook aandacht besteed aan het onderdeel archeologie.

Voor de plannen is een voorontwerp bestemmingsplan opgesteld waarin een dubbelbestemming ‘waarde – archeologie’ is opgenomen. Om deze dubbelbestemming niet of in mindere mate in het (ontwerp) bestemmingsplan te hoeven opnemen is een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) uitgevoerd.

Voorafgaand aan dit proefsleuvenonderzoek is reeds in 2015 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld.¹ Het veldonderzoek is uitgevoerd conform het goedgekeurde PvE en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.

---

¹ Colijn en Koopmanschap, 2015

2 Eerder uitgevoerd onderzoek

In het verleden hebben diverse personen en instellingen het voornemen gehad binnen het grotere plangebied van “De Groene Kamers” nieuwbouw te plegen of anderszins nieuwe ontwikkelingen te realiseren. Hiervoor zijn enkele archeologische onderzoeken uitgevoerd maar deze hebben destijds niet geresulteerd in een proefsleuvenonderzoek. Dit overigens was bij twee van deze onderzoeken wel het advies van de gemeente Zundert als resultaat van de vooronderzoeken. In 2007 is een archeologietoets uitgevoerd en in 2008 een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, karterende fase. Voor een correcte verslaglegging van de bevindingen van deze vooronderzoek verwijzen we naar het PvE², hier volstaan we met een samenvatting van de relevante gegevens.

Uit de boringen bleek destijds dat de bodem in een deel van het plangebied werd gekenmerkt door een 40 tot 64 cm dikke zwak humeuze A-horizont. Onder deze A-horizont waren vervolgens restanten van een podzolprofiel aanwezig met daaronder de C-horizont. Het bodemprofiel is daarbij als onverstoord ongemerkt, in ieder geval vanaf de vorming van het esdek. Daarbij spraken de onderzoekers wel de verwachting uit dat de oorspronkelijke podzolbodem (gedeeltelijk) in het bovenliggende esdek is opgenomen.

Als onderdeel van het opstellen van het PvE en om het mogelijk te maken de resultaten uit 2007 en 2008 zelf correct te interpreteren zijn er in 2015 enkele controle boringen uitgevoerd.³ Deze boringen (zes stuks) bevestigen het beeld dat voor de percelen aan de Ettenseweg is vastgesteld. Ook hier ging het vooral om AC-profielen met soms een restant van een geroerde BE-Horizont.

2.1 Beschrijving onderzoekslocatie

Het plangebied is gelegen ten noordoosten van het centrum van Rijsbergen en wordt begrensd door de Ettenseweg in het zuidwesten en de Bredaseweg in het oosten. Het plangebied is in gebruik als grasland en ter hoogte van proefsleuf negen is het plangebied in gebruik als akkerland.

2.2 Archeologische verwachting

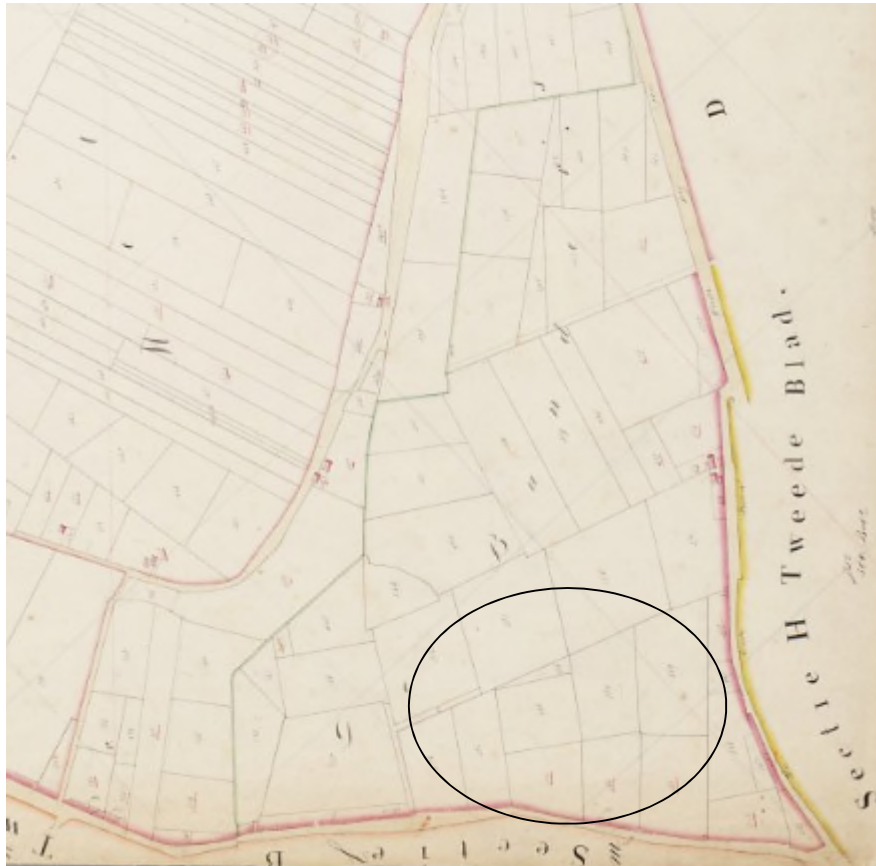
Het plangebied maakte in het begin van de negentiende eeuw deel uit van *Laguite*, een langgerekt, noordoost-zuidwest georiënteerde zone die voornamelijk in gebruik was als akkerland. Deze zone werd in het zuidoosten begrensd door de graslanden in het beekdal van de Aa of Weerijns en in het noordwesten door onontgonnen heidegronden en de graslanden. Historisch kaartmateriaal laat zien dat de bebouwing in het akkergebied verspreid lag door het gebied. Daarbij concentreerde deze zich voornamelijk langs de aanwezige landwegen die kris-kras door het gebied liepen.

Op zo'n 600 meter ten zuiden van het plangebied bevond zich aan de Groote Weg van Brussel naar Amsterdam bebouwing die het dorp Rijsbergen vormde. Het plangebied is op het historische kaartmateriaal nauwelijks bebouwd en voor het grootste gedeelte in gebruik als akker. Deze akkers stonden bekend als De Bunders. Deze situatie is in de daarop volgende jaren nauwelijks veranderd.

---

² Colijn en Koopmanschap, 2015

³ Zie het PvE.

Afbeelding 2: Het plangebied op de kadastrale minuut 1811-1832 waarop het gebied van De Bunders zichtbaar is, evenals de verspreid liggende bebouwing. Afbeelding is noordgericht.

Bij gebrek aan bebouwing in het voorliggende gebied van “De Groene Kamers” op de historische kaarten en de in de vooronderzoeken aangetroffen bodemopbouw mag verondersteld worden dat archeologische resten uit de nieuwe tijd redelijkerwijs niet verwacht worden.

Gezien de ligging van het plangebied op een potentiële uitloper van een dekzandrug in de randzone van het overgangsgebied met het beekdal van de Aa of Weerij is er voor de periode van de late middeleeuwen en alle daaraan voorafgaande perioden sprake van een brede archeologische verwachting voor alle perioden. Te denken valt aan: (seizoens)kampjes, nederzettingen, akkers, grafvelden en depot(votief)vondsten. Uit het proefsleuvenonderzoek moet daarom blijken in hoeverre het plangebied onderdeel uitmaakt van de randzone tussen dekzandrand en beekdal om te bezien in hoeverre deze brede verwachting gehandhaafd kan blijven of dat deze moet worden bijgesteld.

3 Onderzoeksopzet

3.1 Doel- en vraagstelling

Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft tot doel op een snelle, maar betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling (conform KNA 3.3) te kunnen komen.

Voor het onderzoek zijn specifieke vragen opgesteld die moeten worden beantwoord. Dit zijn de vragen zoals ze in het PvE zijn geformuleerd.⁴

1. Zijn er in de ondergrond archeologische resten in de vorm van grondsporen of andere resten zoals vuursteenconcentraties, depots of gebouwplattegronden aanwezig?
2. Wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de archeologische resten, grondsporen en structuren? Wat kan er in dit verband worden gezegd over de archeologische verwachting in de ruimere omgeving van het plangebied?
3. Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische resten en sporen, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch?
4. Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
5. Wanneer is het plaggendek ontstaan?
6. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig en wat is hun conserveringstoestand?
7. Wat is de fysieke kwaliteit van sporen en vondsten per vindplaats?
8. Bevatten de in de proefsleuven nader onderzochte sporen goed geconserveerde paleo-ecologische of zoo-archeologische resten, al dan niet verbrand of verkoold?
9. Hoe kunnen de aangetroffen vindplaatsen gewaardeerd worden op basis van de fysieke en archeologische inhoudelijke kwaliteit?
10. Wat kan op basis van de bodemprofielen en vondsten gezegd worden over de ontginnings- en bewoninggeschiedenis van het gebied?
11. Wanneer zijn de archeologische vindplaatsen als woonplaats of anderszins in onbruik geraakt?
12. Kan de flank van de dekzandrug (zie AHN-beeld) verklaard worden uit een daadwerkelijk begin van de dekzandrug of moet de oostelijke kop van het dekzandeiland van Rijsbergen meer naar het westen worden gezocht? Is, indien dit laatste het geval is, het AHN-beeld dan eerder een weergave van de laatmiddeleeuwse bemestingssystematiek dan dat het feitelijk natuurlijk reliëf van de ondergrond weergeeft?
13. Sluiten de onderzoeksresultaten van het proefsleuvenonderzoek aan bij de resultaten van het vooronderzoek van het Regiobureau en IJzerman en van Spréw?
14. Wat voegen de resultaten van dit sleuvenonderzoek toe aan hetgeen we nu al weten van de bewoning in het onderzoeksgebied?
15. Omschrijf de nut en noodzaak van een vervolgonderzoek ter plaatse van fase 2 en formuleer een nieuwe onderzoeksstrategie indien de resultaten uit fase 1 daartoe aanleiding geven.

---

⁴ Colijn en Koopmanschap, 2015

3.2 Onderzoeksopzet en werkwijze

Conform de KNA dienen enkele standaard onderdelen te worden weergegeven in het onderzoeksrapport. Hieronder onder andere de samenstelling van het veldteam en de weersomstandigheden. Dit laatste om bij vergelijkend onderzoek ook uitspraken te kunnen doen met betrekking tot de kwaliteit van de waarnemingen ten tijde van de uitvoer van het veldwerk.

Datum uitvoering	14, 15 en 16 maart 2016
Veldteam	Bart Moonen, (14maart), Jori Colijn (15 en 16 maart) en Gerjan Sophie (14, 15 en 16 maart)
Weersomstandigheden	Alle dagen afwisselend zonnig tot half bewolkt, gure noordoostenwind en circa 8 graden Celsius

Tijdens het onderzoek is gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.3. De negen proefsleuven zijn aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak en waar nodig handmatig opgeschaafd. Vervolgens is het vlak gefotografeerd. Met behulp van een TopCon is vervolgens de werkput ingemeten en zijn de NAP-hoogtes genomen. De vlakhoogtes en de maaiveldhoogtes zijn om de 5 meter genomen. Er zijn in elke werkput twee profielkolommen afgestoken van een meter breedte. Gezien de gelijkmatige bodemopbouw in het plangebied was er geen aanleiding gehele profielen te documenteren. De stort en het vlak zijn na aanleg met de metaaldetector onderzocht.

De werkputten hebben een gemiddelde afmeting van ruim 4 meter breedte en 50 m lengte. De werkputten zijn hiermee iets ruimer dan de geplande 200 m² per werkput in het PvE. In totaal is ongeveer 1900 m² opgegraven. Daarmee is een dekking van 7 tot 7,5 % bereikt voor fase 1 van de ontwikkeling Groene Kamers.

4 Onderzoeksresultaten

4.1 Bodemopbouw

Het maaiveld in het plangebied is gelegen op circa 7,55 tot 8,30 m + NAP. Het vlak in werkput 1 is aangelegd tussen 7,10 en 7,60m + NAP ($\pm 0,7$ m – mv).

De bodemopbouw bestaat uit een 40 tot 60 cm dik pakket donker bruingrijs, matig fijn, zwak siltig, matig humeus zand. Dit pakket is de bouwvoor. Hieronder bevindt zich in het gehele plangebied een gemixt pakket matig fijn zwak siltig zand van 10 tot 30 cm dik. Deze is geïnterpreteerd als een ontginningslaag wat overeenkomt met de resultaten uit 2007 en 2008. Deze laag bestaat bodemkundig gezien uit een mix van de B-, E- en A-horizont. In werkput 4 is deze laag het minst aanwezig, profiel 4.1 bevat als uitzondering geen ontginningslaag. Deze is waarschijnlijk eerder al opgenomen in het bovenliggende dek.

Onder deze ontginningslaag bevindt zich het dekzand van geel beige, matig fijn, zwak siltig zand. In werkput 8 is één profiel met een restje BC-horizont van 6 cm dik lichtbruin matig fijn, zwak siltig zand te onderscheiden.

Afbeelding 3: Profiel 8.2 in werkput 8 met de dunne BC-horizont.

Abbeelding 4: Profiel 5.2 in werkput 5.

4.2 Sporen en structuren

Tijdens het veldonderzoek zijn in totaal tien sporen aangetroffen. Zie voor de sporen de alle sporenkaart in de kaartbijlage. Het gaat om een zes paalkuiltjes, twee sloten en één greppel. Spoor 1 en 9 maken waarschijnlijk onderdeel uit van dezelfde sloot. Al deze sporen kennen een datering in de nieuwe tijd. Dit is gebaseerd op de donkere kleur van de vulling en de scherpe aftekening van de omtrek en doorsnede in het uitgangsmateriaal. Deze sporen zullen daarmee samenhangen met het in ontginning brengen van het gebied gedurende de nieuwe tijd.

Werkput	Vlak	Spoor	Aard	Datering
2	1	1	Sloot (als s.9)	NTA
3	1	2	Paalkuil	NTA
3	1	3	Paalkuil	NTA
3	1	4	Paalkuil	NTA
3	1	5	Paalkuil	NTA
3	1	6	Paalkuil	NTA
3	1	7	Paalkuil	NTA
3	1	8	Paalkuil	NTA
5	1	9	Sloot (als s.1)	NTA
9	1	10	Greppel	NTA

4.3 Vondstmateriaal

Er is tijdens het archeologisch veldonderzoek geen archeologisch vondstmateriaal aangetroffen.

5 Conclusies en advies

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

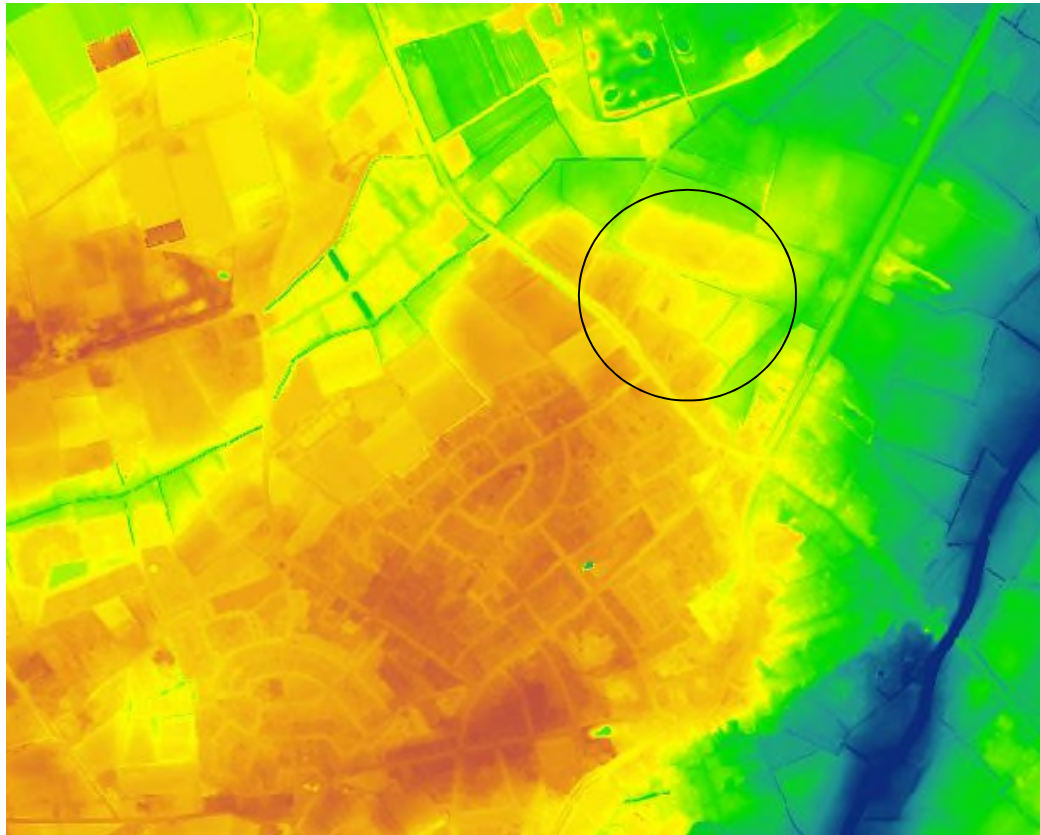
- 1. Zijn er in de ondergrond archeologische resten in de vorm van grondsporen of andere resten zoals vuursteenconcentraties, depots of gebouwplattegronden aanwezig?*

Nee, er zijn – naast de negen sporen uit de nieuwe tijd – geen archeologische sporen of resten aangetroffen. Van een archeologische vindplaats die zich binnen het plangebied laat begrenzen is derhalve geen sprake. Als vindplaats in bredere zin is alleen het cultuurlandschap van Rijsbergen-noord te definiëren, maar deze laat zich niet binnen het plangebied begrenzen.
- 2. Wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de archeologische resten, grondsporen en structuren? Wat kan er in dit verband worden gezegd over de archeologische verwachting in de bredere omgeving van het plangebied?*

Uit de aangetroffen sporen en bodemopbouw blijkt dat het plangebied onderdeel heeft uitgemaakt van het grotere akkerareaal van Rijsbergen. Dit maakt dat de archeologische verwachting in het gebied voor de nieuwe tijd grotendeels overeen komt met het beeld dat we hebben van het gebied van de diverse historische kaarten. Voor de late middeleeuwen en vroegere perioden zijn geen aanwijzingen aangetroffen, verwacht mag worden dat de overgang van de dekzandrand naar het lager gelegen beekdal verder naar het noordoosten gezocht moet worden. Het gebied van de “Groene Kamers” als geheel (fase 1 en 2) kennen daarmee geen hogere archeologische verwachting meer op het aantreffen van intacte resten uit de late middeleeuwen en de daaraan voorafgaande perioden.
- 3. Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische resten en sporen, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch?*

De archeologische resten bevinden zich onder de als ontginningslaag geïnterpreteerde menglaag. Het betreft daarbij alleen de diepere delen van de sporen die zijn ingegraven in de C-Horizont.
- 4. Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied?*

Het plangebied ligt op het lagere deel van de dekzandrug die onder de kern Rijsbergen aanwezig is. Er zijn geen aanwijzingen dat de overgangszone tussen het dekzand en de beekdalzone zich binnen het plangebied bevindt. Op basis van de AHN-gegevens uit het PvE en de resultaten van het proefsleuvenonderzoek dient deze zone (met een hogere verwachting op resten uit de steentijd in het bijzonder en de prehistorie in het algemeen) meer naar het noorden en noordoosten verwacht te worden (zie ook afbeelding 5).

Afbeelding 5: de AHN-kaart uit het PvE. Duidelijk zichtbaar is dat dit deel van Rijsbergen bestaat uit een dekzandrug te midden van twee beeklopen (deels later rechtgetrokken). Het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek laat zien dat de overgangszone tussen zand en beekdal niet zozeer in het lichtgele gebied gezocht moet worden maar in het noordelijk daarvan gelegen groen gekleurde gebied.

5. *Wanneer is het plaggendek ontstaan?*
In bodemkundige zin is er geen sprake van een evident plaggendek. Gelet op de aangetroffen bodemopbouw kan bevestigd worden dat woeste gronden inderdaad laat in ontginning zijn gebracht (waarbij de aangetroffen ontginningslaag is ontstaan) en waar vervolgens een esdek is gevormd ten gevolge van de agrarische bodembewerking. Bodemkundig classificeert deze zich niet tot een hoge enkeerd.
6. *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig en wat is hun conserveringstoestand?*
Tijdens het archeologisch onderzoek zijn geen vondsten aangetroffen.
7. *Wat is de fysieke kwaliteit van sporen en vondsten per vindplaats?*
Bij gebrek aan een archeologische vindplaats is deze vraag op basis van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek niet te beantwoorden.
8. *Bevatten de in de proefsleuven nader onderzochte sporen goed geconserveerde paleo-ecologische of zoo-archeologische resten, al dan niet verbrand of verkoold?*
n.v.t.

9. *Hoe kunnen de aangetroffen vindplaatsen gewaardeerd worden op basis van de fysieke en archeologische inhoudelijke kwaliteit?*

Zie paragraaf 5.3.

10. *Wat kan op basis van de bodemprofielen en vondsten gezegd worden over de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis van het gebied?*

De beantwoording van deze vraag ligt in het verlengde van het antwoord op onderzoeksvraag 2 en 5. De verwachting van een voor bewoningsmomenten (in de prehistorie) geschikte randzone tussen zandrand en beekdal blijft gehandhaafd met de nuancering dat deze buiten het plangebied van "De Groene Kamers" ligt en verder naar het noorden en/of noordoosten verwacht moet worden. Gedurende de late middeleeuwen is de kern Rijsbergen rondom de Sint Bavokerk gegroeid. Op basis van dit proefsleuvenonderzoek kan nu bevestigd worden dat dit deel van Rijsbergen relatief laat in ontginning werd gebracht en dat dit op zijn vroegst in de nieuwe tijd heeft plaatsgevonden. In algemene zin kan daarmee gesteld worden dat pas in de nieuwe tijd de bewoning van Rijsbergen pas weer het gebied bereikte wat gedurende de steentijd en ijzertijd zeker favoriet is geweest.

11. *Wanneer zijn de archeologische vindplaatsen als woonplaats of anderszins in onbruik geraakt?*

n.v.t.

12. *Kan de flank van de dekzandrug (zie AHN-beeld) verklaard worden uit een daadwerkelijk begin van de dekzandrug of moet de oostelijke kop van het dekzandeiland van Rijsbergen meer naar het westen worden gezocht? Is, indien dit laatste het geval is, het AHN-beeld dan eerder een weergave van de laatmiddeleeuwse bemestingssystematiek dan dat het feitelijk natuurlijk reliëf van de ondergrond weergeeft?*

Er zijn geen overtuigende aanwijzingen gevonden dat er sprake is van op (delen van) dit plangebied geschoven (es)grond van hogere delen. Wel varieert de diepte van het uitgangsmateriaal enigszins en is door het bemesten en ploegen het oorspronkelijk microreliëf binnen de dekzandrug iets verbloemd geraakt. Het plangebied maakt daarbij deel uit van de dekzandrug maar nog niet van de overgangszone naar de rand met beekdal.

13. *Sluiten de onderzoeksresultaten van het proefsleuvenonderzoek aan bij de resultaten van het vooronderzoek van het Regiobureau en IJzerman en van Spréw?*

In het vooronderzoek is gesteld dat het bodemprofiel voldoende intact is en dat het podzolprofiel slechts gedeeltelijk in het antropogene dek is opgenomen. Tijdens dit onderzoek is gebleken dat voor het ontginnen van het gebied de podzolen doorgespit zijn en dat daarmee een menglaag met brokken A, B, soms E en C- materiaal is ontstaan. In de loop van de tijd is deze niet verder in het antropogene dek opgenomen. Dit maakt het aannemelijk dat snel na de eerste ontginning mest is opgebracht. Omdat de bewoning van het gebied echter pas relatief laat in de nieuwe tijd weer op gang kwam zijn er in beginsels geen archeologische bewoningsresten om onder het aangetroffen dek bewaard te blijven. Het proefsleuvenonderzoek en de vooronderzoeken sluiten derhalve goed op elkaar aan met de nuancering dat er geen vindplaats onder het agrarisch gecreëerde dek aanwezig blijkt te zijn.

14. *Wat voegen de resultaten van dit sleuvenonderzoek toe aan hetgeen we nu al weten van de bewoning in het onderzoeksgebied?*

Zie de beantwoording van onderzoeksvraag 10.

15. *Omschrijf de nut en noodzaak van een vervolgonderzoek ter plaatse van fase 2 en formuleer een nieuwe onderzoeksstrategie indien de resultaten uit fase 1 daartoe aanleiding geven.*

Het vervolgonderzoek ter plaatse van fase 2 is op basis van de resultaten van de opgraving van fase 1 niet als zinvol aan te merken. Op basis van de synthese van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het plangebied als geheel onderdeel heeft uitgemaakt van het nieuwe tijdse cultuurlandschap van Rijsbergen. Een proefsleuvenonderzoek ter plaatse van het kleinere gebied van fase 2 zal hier naar verwachting geen nieuwe data aan kunnen toevoegen.

5.2 Conclusies

Uit het uitgevoerde onderzoek kan worden geconcludeerd dat in het plangebied alleen sprake is van het nieuwe tijdse cultuurlandschap van Rijsbergen-noord. Deze kenmerkt zich door de aanwezigheid van een ontginningslaag in de bodemopbouw en enkele paalsporen (weidepalen) en een greppel. Oudere bewoningsresten zijn niet aangetroffen en worden meer naar het noorden en noordoosten verwacht.

5.3 Waardering

Het onderhavige proefsleuvenonderzoek betreft een karterend alsmede waarderend onderzoek. Er is in de eerste plaats gekeken naar de aan- of afwezigheid van archeologische vindplaatsen (karteren). De aangetroffen vindplaats dient vervolgens ook gewaardeerd te worden op fysieke (en inhoudelijke) kwaliteiten, waaruit een waardestelling volgt. Aan de hand van deze waardestelling zal worden geadviseerd of de vindplaats al dan niet behoudenswaardig is.

Er zijn geen sporen van bewoning aangetroffen, maar het in het plangebied aangetroffen nieuwe tijdse cultuurlandschap kan als vindplaats worden aangemerkt en als zodanig worden gewaardeerd.

Beleving

De criteria 'schoonheid' en 'herinneringswaarde' hebben betrekking op nog zichtbare relictten in het landschap en een associatie van de vindplaats met een historische gebeurtenis.

De aangetroffen ontginningsporen zijn niet zichtbaar in het landschap. Het criterium beleving is daarom niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

Wanneer het belevingsaspect niet kan worden bepaald, dient ook de fysieke kwaliteit van de vindplaats meegenomen te worden. De fysieke kwaliteit wordt vastgesteld aan de hand van twee criteria: 'gaafheid' en 'conservering', waarbij het eerste betrekking heeft op de vindplaats als geheel en het tweede op de conserveringstoestand van het vondstmateriaal. Beide criteria worden gescoord tussen 1 (laag) en 3 (hoog).

Gaafheid en conservering scoren beide laag. De aangetroffen ontginningsporen betreffen alleen een menglaag en enkele archeologische sporen die gevolg zijn van het in cultuur brengen van het gebied.

Een vindplaats is behoudenswaardig als deze op de fysieke kwaliteit bovengemiddeld scoort (≥ 5). Is de score lager dan wordt ook gekeken naar de inhoudelijke kwaliteit. Indien één van deze criteria hoog scoort (3) is een vindplaats alsnog behoudenswaardig.

Inhoudelijke kwaliteit

Zeldzaamheid en informatie waarde scoren ook laag. De aangetroffen ontginningsporen geven aan dat het plangebied in gebruik is genomen als cultuurland. Dit cultuurlandschap laten zich als akkerland echter niet binnen het plangebied begrenzen. De ensemblewaarde en representativiteit scoren derhalve laag.

Waarde	Criteria	Score
Beleving	Schoonheid	(wordt niet gescoord)
	Herinnering	(wordt niet gescoord)
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	1
	Conservering	1
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	2
	Informatiewaarde	2
	Ensemblewaarde	1
	Representativiteit	1

Tabel 3. Scoretabel waardestelling vindplaats

Op basis van de waardering is er geen sprake van een behoudenswaardige vindplaats.

5.4 (Selectie)advies

Er wordt geadviseerd om het plangebied van “De Groene Kamers” als geheel (fase 1 en 2) vrij te geven voor de geplande ontwikkeling, omdat er in het plangebied geen sprake is van een archeologische vindplaats, maar slechts van relictten van de nieuwe tijdse ontginning van het gebied van heidegrond naar cultuurland. Het brede verwachtingsmodel voor de steentijd in het bijzonder en de prehistorie in het algemeen dient voor het plangebied verlaten te worden en bijgesteld te worden naar een verwachting voor alleen archeologische resten uit de nieuwe tijd.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 53 van de Monumentenwet 1988 dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: telefoon 033-4217456). Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Antea Group
Oosterhout, mei 2016

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et. al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A., 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Colijn, J. & Koopmanschap, H. 2015. *PvE De Groene Kamers Rijsbergen*. Oosterhout: Antea Group.

Kooi, M., S. van der Loo-Goevaearts, 2008: *Zundert(NB) – Rijsbergen, Ettenseweg 30. Archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek (karterende fase)*, Tilburg.

Spréw, van B., 2007: *Archeologietoets, locatie Ettenseweg ong., Rijsbergen, gemeente Zundert*.

Tol, A., P. Verhagen & M. Verbruggen, 2012: *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend booronderzoek*. SIKB.

Kaarten

Bodemkaart van Nederland, 1:50000, STIBOKA, kaartblad 50AZ
Grote Historische Atlas (1830-1855), Wolters Noordhoff, Groningen
Minuutplan ca. 1830 (<http://www.watwaswaar.nl>)
Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)
Topografisch-militaire kaarten 1879, 1900 (www.watwaswaar.nl)

Internet

www.ruimtelijkeplannen.nl

www.AHN.nl

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 1: Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewoners-geschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (*homo sapiens*) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk. Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **ijzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (*celtic fields*). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

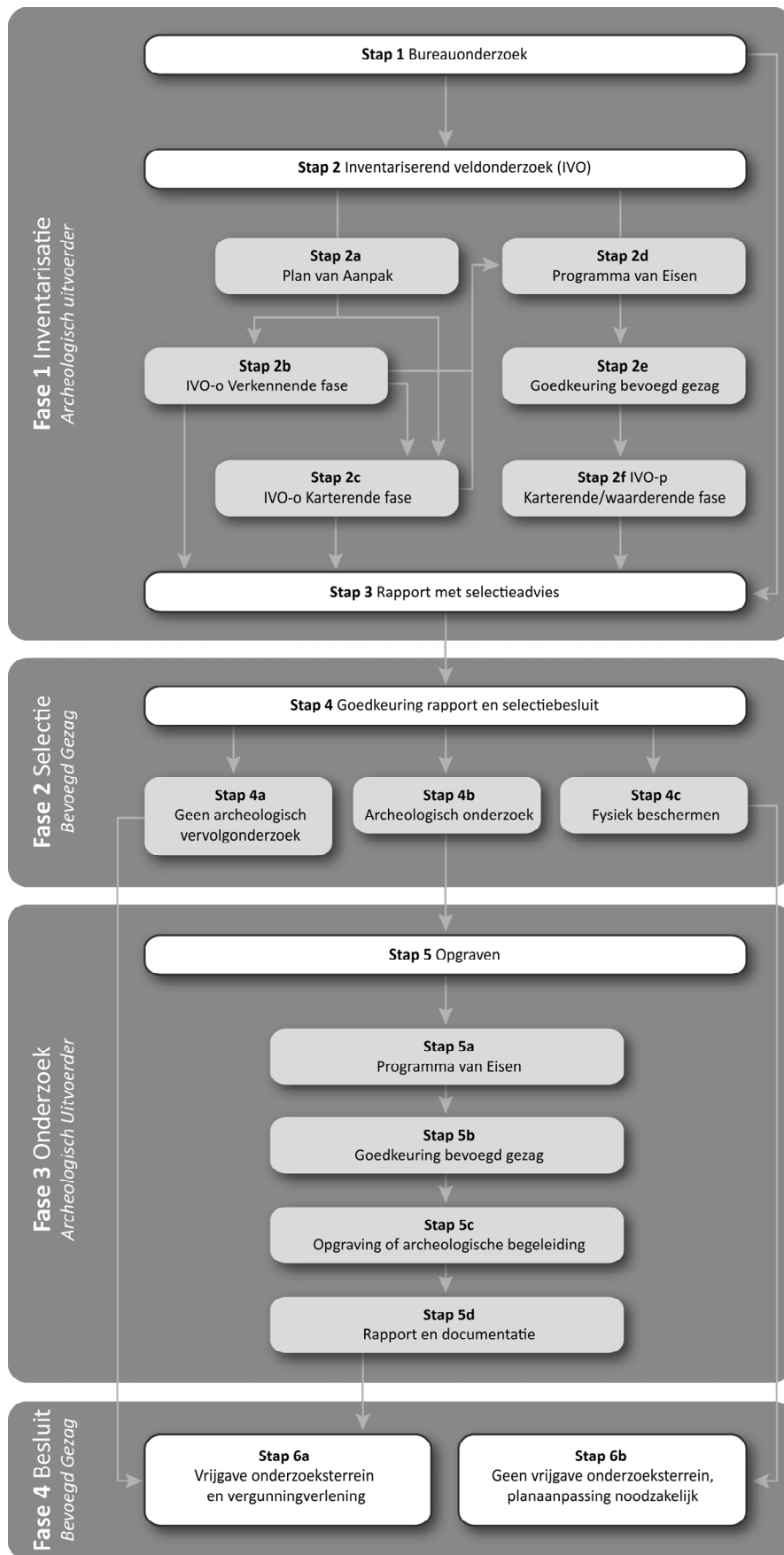
Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde *limes* werden langs de Rijn *castella* (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de **middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de vroege middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **nieuwe tijd**.

Bijlage 2: Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Schema Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Verklarende woordenlijst Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Archeologische begeleiding (STAP 5c)

Een archeologische begeleiding wordt uitgevoerd wanneer proefsleuven of een opgraving niet mogelijk zijn door bijvoorbeeld civieltechnische beperkingen.

Archeologische indicatoren

Hiermee worden aanwijzingen in de bodem bedoeld die duiden op menselijke activiteiten in het verleden, zoals aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal, vondstlagen, etc.

Archis

Archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Een digitale databank met gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen.

Bureauonderzoek (STAP 1)

Het bureauonderzoek is een rapportage waarin een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel wordt opgesteld aan de hand van geomorfologische en bodemkaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), historische kaarten en archeologische publicaties.

Fysiek beschermen (STAP 4c)

De archeologische resten blijven in de bodem behouden door bijvoorbeeld planaanpassingen.

Geofysisch onderzoek

Meetapparatuur brengt archeologische verschijnselen in de bodem driedimensionaal in kaart zonder te boren of te graven. Dit kan bijvoorbeeld door radar-, weerstandsonderzoek of elektromagnetische metingen.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Dit model geeft op detailniveau voor het plangebied aan wat aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of een inventariserend veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode is om eventueel aanwezige archeologische resten aan te tonen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) (STAP 2)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek worden archeologische waarden in het veld geïnventariseerd en gedocumenteerd. Waar is wat in de bodem aanwezig? De inventarisatie kan bestaan uit een inventariserend veldonderzoek-overig (door middel van een booronderzoek, veldkartering en/of geofysisch onderzoek) en/of een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Wat de beste methode is, hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats.

Inventariserend veldonderzoek - overig (IVO-o) (STAP 2b of 2c)

Bij een inventariserend veldonderzoek - overig door middel van boringen (IVO-o) worden boringen gezet door middel van een handboor of guts.

Inventariserend veldonderzoek - proefsleuven (IVO-p) (STAP 2f)

Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar aanwijzingen zijn voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Verkennende fase (STAP 2b)

Wanneer bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen, wordt een inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd. In deze fase wordt onderzocht of de bodem nog intact is, wat de bodemopbouw is en hoe deze invloed heeft gehad op de locatiekeuze van de mens in het verleden. Het onderzoek is bedoeld om kansarme zones om archeologische resten aan te treffen uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor vervolgonderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt meestal uitgevoerd door middel van boringen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Karterende fase (STAP 2c of 2f)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek - karterende fase wordt het plangebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten. De intensiteit van onderzoek is groter dan in de verkennende fase, bijvoorbeeld door een groter aantal boringen per hectare of door het aanleggen van proefsleuven.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Waarderende fase (STAP 2f)

Tijdens de waarderende fase wordt aangegeven of de aangetroffen archeologische vindplaatsen behoudenswaardig zijn. Dat betekent dat de aard, omvang, datering, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats(en) wordt vastgesteld. Wanneer de waardering van de archeologische resten laag is, hoeft geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het plangebied wordt 'vrijgegeven'. Wanneer de resten behoudenswaardig zijn, wordt in eerste instantie behoud in situ (ter plekke in de bodem) nagestreefd. Wanneer dit door de voorgenomen ontwikkelingen niet mogelijk is, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving of archeologische begeleiding. Vaak wordt deze fase gecombineerd uitgevoerd met het inventariserend veldonderzoek karterende fase.

Opgraving (STAP 5c)

Wanneer door de toekomstige ontwikkelingen aanwezige archeologische resten in de bodem niet behouden kunnen worden, wordt een opgraving uitgevoerd. Tijdens de opgraving worden archeologische resten gedocumenteerd, gefotografeerd en bestudeerd. Hierdoor wordt informatie over het verleden zo goed mogelijk vastgelegd en behouden.

Plan van Aanpak (PvA) (STAP 2a)

Voor een booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) noodzakelijk. Het PvA beschrijft hoe het veldwerk wordt uitgevoerd en uitgewerkt.

Programma van Eisen (PvE) (STAP 2d of 5a)

Voor het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, archeologische begeleiding of opgraving is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk. Het PvE beschrijft het doel, vraagstelling en uitvoeringsmethode van het archeologisch onderzoek. Dit document wordt beschouwd als basisdocument voor archeologisch veldonderzoek waarmee de inhoudelijke kwaliteit gewaarborgd wordt. Het PvE wordt goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente, provincie of het rijk).

Quickscan

In een quickscan wordt geïnventariseerd of en waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.

Selectieadvies (STAP 3)

In het selectieadvies wordt op archeologisch inhoudelijke argumenten het advies gegeven welke delen van het plangebied vrijgegeven kunnen worden voor verdere ontwikkeling en welke delen behouden of opgegraven moeten worden.

Selectiebesluit (STAP 4)

De bevoegde overheid (gemeente, provincie of soms het rijk) geeft op basis van het selectieadvies aan welke maatregelen genomen worden. De bevoegde overheid kan van het selectieadvies afwijken indien zij dat nodig acht.

Veldkartering

Bij een veldkartering wordt het plangebied systematisch belopen om archeologische oppervlaktevondsten te verzamelen.

Kaartbijlagen

Legenda

- Profiel
- Greppel
- Paalkuil
- Recente verstoring
- Sloot
- Werkputten
- Plangebied

CO	18-4-2016	Definitief	MLC
NR	DATUM	WIJZIGING	GET.

OPDRACHTGEVER	SCHAAL
Somnium Real Estate b.v.	1:1.000
PROJECTLEIDER	FORMAAT
H. Koopmanschap	A3
DATUM	BLAD IN BLADEN
18-4-2016	1 van 1
STATUS	WIJZ.NR
Definitief	C0
www.anteagroup.nl	
KAARTNUMMER	
404687-AS1	

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. (0162) 48 70 00
E. Hans.Koopmanschap@anteagroup.com

www.anteagroup.nl

ISSN: 1570-6273

Copyright © 2015

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Disclaimer

Antea Group aanvaardt op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.